

Kickstarta samhällsomställningen!

Den globala samhällskris som spridningen av coronaviruset bidragit till är en oerhörd tragedi för oss alla. Krisen är samhällsomvälvande och påverkar vår hälsa, våra liv och våra jobb, det är viktigt att samhället bidrar till att dämpa effekterna av krisen. Det är samtidigt hoppningivande att se den utbredda solidariteten i samhället och ett politiskt ledarskap som visar det är fullt möjligt att agera kraftfullt enligt experternas råd när det krävs.

Coronakrisen har blottlagt de sårbarheter som sedan länge identifierats med det ekonomiska system vi lever i och tydliggjort behovet av långtgående förändringar i hur vi lever och vilka samhällsmål som är önskvärda. Samtidigt som vi nu hanterar coronakrisen, måste regeringen säkerställa att de åtgärder som vidtas inte förvärrar de andra akuta kriser vi befinner oss i, utan istället bidrar till att påskynda den nödvändiga större samhällsomställningen och arbetet med att nå våra klimat- och miljömål.

Vetenskapen ger oss en koldioxidbudget som räcker sju år till om vi fortsätter på samma spår som innan coronakrisen, sen är det tvärstopp. Vi behöver se över grunderna i vårt ekonomiska system och rikta fokus mot samhällsmål som gynnar människor, samhälle och ekosystem. Regeringen måste styra bort från en ohållbar produktion och konsumtion som främst gynnar ett fåtal stora privata aktörer till en ekonomi och ett samhällssystem som skapar ökad livskvalitet, välbefinnande och resiliens i de livsupprätthållande ekosystemen.

Fatih Birol, chef för det internationella energiorganet, IEA, har mycket tydligt uppmanat regeringar att använda situationen till att öka klimatambitionerna och lansera stimulanspaket som accelererar energiomställningen. "Storskaliga investeringar för att främja utveckling, etablering och integrering av klimatvänlig teknik... bör vara centrala delar av regeringars planer, för det kommer både att stimulera ekonomin och skynda på omställningen till förnybara energikällor."

Även FN:s generalsekreterare, Antonio Guterres, väljer att se möjligheterna att våra åtgärder för återhämtning leder till en annan ekonomi och tar oss i riktning mot målen för hållbar utveckling. "Nu är det dags att mångdubbla våra ansträngningar för att bygga mer inkluderande och hållbara ekonomier och samhällen som är mer motståndskraftiga inför pandemier, klimatförändringar och andra globala utmaningar."

Sverige har en unik möjlighet att driva igenom en grön reformagenda som ställer om vårt samhälle och rustar oss för framtiden. Om Sverige väljer att satsa på tydligt framtidsinriktade stimulanspaket som genomsyras av ett långsiktigt hållbart perspektiv och syftar till att motverka klimatkrisen så kommer detta utan tvekan få internationellt gehör och ge oss en ledande position på andra sidan krisen. Det skulle tydliggöra att vi står upp för vetenskap och ett modernt och lösningsinriktat angreppssätt.

Sammanfattningsvis är våra tre viktigaste budskap i detta skede följande:

Använd stimulanspaketet för att ställa om samhället

Stimulanspaketet och åtgärder måste bidra till att uppnå hållbara samhällen i linje med FN:s globala mål och Parisavtalet. Regeringen har en unik möjlighet och ett enormt ansvar att använda våra resurser för att staka ut en ny väg framåt, en storskalig omställning inom samhällets alla sektorer för att trygga människors säkerhet, välmående, jobb och de ekosystem vi är en del av. Med framsynta åtgärder har vi nu en möjlighet att styra bort både från coronakrisen och fossilekonomin och samtidigt påbörja den mer genomgripande förändring som krävs för att trygga vår framtiden på planeten.

Villkora stimulanspaketet

De stimulansåtgärder som regeringen vidtar måste villkoras så att de inte motverkar Sveriges möjlighet att nå klimat- och miljömålen. Tvärtom bör stimulanspaketet och de aktörer som får del av dessa på ett positivt sätt bidra till att Sverige på sikt når våra mål vara en viktig faktor som premieras. Ett centralt villkor för åtgärderna är att dess effekter för möjligheten att nå våra klimat- och miljömål har analyserats före beslut och att regeringskansliet gör en övergripande analys på nationell nivå för de sammanlagda åtgärderna.

Bibehåll momentum för klimat- och miljöarbete

Såväl nationellt som internationellt klimat- och miljöarbete löper en oerhörd risk att nedprioriteras under rådande omständigheter. Det är helt avgörande att växla upp arbetet för att hantera klimatkrisen samt hotet mot den biologiska mångfalden. Vi vill särskilt betona vikten av driva på för att EU:s klimatåtagande under Parisavtalet ligger i linje med forskarnas rekommendationer för att kunna nå 1,5 grader målet, dvs minst 65 procents utsläppsminskningar jämfört med 1990 års nivåer till 2030, att det uppdateras snarast möjligt samt att FN-förhandlingarna om biologisk mångfald och ett globalt havsavtal återupptas.

Använd och villkora stimulanspaketet för att ställa om samhället

Här följer några områden där vi har identifierat ett antal åtgärder som lägger grunden för en långsiktigt hållbar välfärd. Det rör sig om beslutade åtgärder som nu kan accelereras och nya förslag på åtgärder som är nödvändiga för en omställning i linje med miljö- och klimatmål och andra internationella åtaganden.

Gör en helhetsbedömning och integrera klimat och miljö i samtliga beslut

Även om enskilda åtgärder i sig inte på ett signifikant sätt bidrar till att öka utsläppen, finns det en risk att de sammantagna åtgärderna över tid leder samhället i riktning ifrån en hållbar utveckling. Därför behöver klimataspekter integreras i samtliga åtgärder och regeringskansliet behöver göra en övergripande analys på nationell nivå.

Åsidosätt inte rättsprinciper

I kristider finns en överhängande risk att centrala demokratiska rättsprinciper nedprioriteras eller att försök görs att helt åsidosätta dessa. Detta är inte acceptabelt. Vi välkomnar att takten ökas när åtgärder ska sjasättas, men till exempel viktigare miljöprövningar måste genomföras och demokratisk insyn och inflytande garanteras.

Samhällsekonomin är motorn i omställningen

Kortsiktigheten i ekonomin har länge stått i vägen för samhällsomställningen. Åtgärder som klimatsäkrar samhället och skapar hållbar välfärd på lång sikt måste prioriteras.

- Prioritera: Den gemensamma sektorn: skola vård, omsorg och andra sektorer som skapar hälsa och välmående utan att skapa utsläpp. Satsa på forskning, utbildning, vidareutbildning, folkbildning med omställningsfokus. Offentlig upphandling måste användas för att driva på omställningen.
- Överväg: Ta fram specifika omställningsprogram för regioner med fossilverksamheter som behöver avvecklas. Utveckla fler allmänna mötesplatser i samhället som främjar demokratin och inte kretsar kring konsumtion exempelvis museum, kulturhus, bibliotek, fritidsgårdar
- Avslå: Alla direkta fossilrelaterade subventioner eller annat stöd som låser fast samhället i fortsatt fossilberoende. Stimulansåtgärder som stimulerar onödig, ohållbar konsumtion av varor.

Använd finanssektorn som ett verktyg för att styra mot ett hållbart samhälle

Finansdepartementet måste blir ett miljö- och klimatdepartement. De framsteg som hittills uppnåtts genom åren måste nu säkras så att de inte luckras upp efter påtryckningar från industrin. Den förra finanskrisen resulterade i stöd till fossilekonomin och ett antal förlorade år i kampen om framtiden. Vi har varken råd eller tid att göra om samma misstag. Säkerställa att finanssektorn katalyserar klimatomställningen.

- Prioritera: Ställ krav på banker och andra aktörer på finansmarknaden. Senast 2021, slå fast en handlingsplan för en hållbar och fossilfri finanssektor som hjälper till att mobilisera de investeringar som är nödvändiga för att uppnå klimat- och hållbarhetsmål.
- Överväg: Starta en grön investeringsbank för att accelerera samhällsomställningen.
- Avslå: Stöd som riskerar att gå till fossilindustrin

Framtidens mobilitetslösningar

Statliga storskaliga infrastruktursatsningar har potential att skapa många arbetstillfällen i flera led och skynda på den nödvändiga omställningen bort från förbränningsmotorn. Att minska transportsektorns utsläpp är helt avgörande för att vi ska nå våra klimatmål och genom att gå över till elektrifiering och ett annat mobilitetssystem baserat på kollektiva lösningar så skapar vi ett mer effektivt samhälle anpassat för både stad och land.

- Prioritera: En storsatsning på utbyggd kollektivtrafik där järnvägsnätet uppgraderas till morgondagens krav både vad gäller ökad godstrafik samt utökad möjlighet att ersätta flyget. Kraftfulla stimulansåtgärder för att elektrifiera fordonsflottan, inklusive utbyggd laddinfrastruktur. Villkor på skyndsamt omställning för fordonsindustrin.
- Överväg: Forskning kring nya transport- och mobilitetslösningar.
- Avslå: Stödpaket till infrastruktur som låser fast oss i fossilberoende och förbränningsmotorer.

En hållbar konkurrenskraftig industri

Exportindustrin blir starkt påverkad av coronapandemin. Stimulansåtgärderna kan förbereda dessa nyckelindustrier i svensk ekonomi för de ökande globala kraven på hållbarhet. Stimulansåtgärderna bör därför villkoras så att industrier får incitament att ställa om i linje med klimat och miljömål, sänka utsläppen och bli långsiktigt konkurrenskraftiga.

- Prioritera: Främja åtgärder som kraftfullt och skyndsamt ställer om miljöfarliga och utsläppsintensiva industrier, i linje med klimat- och miljömål.
- Överväg: Stimulansåtgärder för storskaliga energieffektiviseringsåtgärder inom svensk industri.
- Avslå: Massiva satsningar på CCS vilket inte är en lösning på klimatkrisen.

Ett hållbart & smart energisystem

Nu är ett gyllene tillfälle att accelerera omställningen i Sverige mot ett hållbart, effektivt och helt förnybart energisystem. Staten har en nyckelroll för att säkerställa infrastruktur som stödjer framtiden energisystem för att förbereda 100 procent förnybar energi, en större efterfrågan på el, laststyrning överföring och lagringskapacitet.

- Prioritera: Energieffektivisering och klimatanpassning miljonprogramsområden och allmännytta. Uppgradering av elnäten. Ytterligare stimulans till utbyggd solenergi som genererar lokala arbetstillfällen över hela landet. Allmännyttan och offentliga byggnader bör gå före och utrusta byggnader med solpaneler.
- Överväg: Stöd till havsbaserad vindkraft. Stöd till hållbar batteritillverkning.
- Avslå: Satsningar som inte leder till minskad energianvändning. Satsningar som ökar Sveriges beroende av biobränslen.

Skydda och restaurera ekosystem

Sverige är idag långt ifrån att nå våra miljömål.. Naturskydd och vård av såväl skog som hav är insatser som kan skapa arbetstillfällen, stärka den biologiska mångfalden samt säkra de levande ekosystemens roll som kolsänka.

- Prioritera: Ge ökade anslag till skydd, restaurering och förvaltning av ekosystem.
- Överväg: Utökade satsningar på friluftsliv, naturturism och naturvägledning.
- Avslå: Åtgärder som minskar eller hotar den biologiska mångfalden och inte premierar miljömålen eller våra åtaganden inom FN:s konvention för biologisk mångfald.

Ett resiliert och regenerativt lantbruk

Jordbrukssektorn är vital dels när det gäller att sänka utsläppen, inte minst från jordbruksmaskiner, men även när det gäller omställning från storskaliga, industriella monokulturer till ett regenerativt jordbruk som stärker den biologiska mångfalden och binder mer kol i markerna. Vi behöver ställa om till en produktion och konsumtion av livsmedel som ökar resiliensen, vår självförsörjningsförmåga, skapar fler jobb och en ökad samhällelig närhet till naturen och de biologiska systemen. Ett småskaligt, hållbart kustnära fisket som håller liv i samhällen och värnar ekosystem bör premieras över det industriella ohållbara..

- Prioritera: Stöd projekt som bidrar till att öka produktionen av hälsosam giftfri mat och biologisk mångfald. Stöd lantbrukare i omställningsarbetet mot ett mer

växtbaserat och regenerativt jordbruk som stärker biologisk mångfald, bygger livskraftig matjord och ökar inbindningen av kol i markerna.

- Överväg: Stimulansåtgärder för en elektrifiering av fossilbaserade jordbruksmaskiner
- Avslå: Stöd till industriell animalieproduktion som inte ingår i hållbara jordbruksystemen. Åtgärder till fiskerinäringen som riskerar att utarma fiskbestånd. Fossila subventioner.

Bibehåll momentum för klimat- och miljöarbetet

EU måste ta ledartröjan i klimatarbetet

De som undertecknat Parisavtalet har förbundit sig att presentera uppdaterade klimatplaner under 2020. Sverige har en viktig roll att spela i EU och måste ta på sig ledartröjan i arbetet med Europas gröna giv och kommande klimatlag. Det krävs:

- Ett ambitiöst 2030-mål i linje med forskarnas rekommendationer för Parisavtalets 1,5 gradersmål, åtminstone - 65% till 2030 i jämförelse med 1990 års nivå. Målet måste förankras senast juni.
- En översynsmekanism med femåriga intervaller.
- Ett vetenskapligt råd som granskar och följer upp åtgärderna.
- Nuvarande lagar och förordningar som inte är linje med klimatmålen måste slopas, tex fossila subventioner. EU-länderna har kommit överens om att fasa ut fossila subventioner till 2025, men inga lagar finns ännu som säkerställer detta, det kan klimatlagen.

Havsavtalet

Det internationella arbete bör fortsätta inför återupptagandet av FN-förhandlingarna om ett nytt globalt havsavtal (BBNJ). Målet bör vara att genom förberedelserna komma överens om så mycket av den slutliga texten som möjligt (till exempel definitionen av marina skyddade områden, etablering och roll för en ny regleringsstruktur inom FN, osv), så att nästa IGC möte i stort sett bara kan godkänna besluten.

Det är viktigt att upprätthålla en transparent och inkluderande process. Det krävs ledarskap i arbetsgrupperna för att se till att alla intressenters röster tas i beaktning.

CBD

På samma sätt som beskrivits ovan, bör förberedande arbete fortsätta så att man har en bra text när COP till slut äger rum. Regeringen bör fortsatt prioritera ambitiösa mål och ett förankra ett brett stöd för ett utökat skydd av ekosystem till 30 procent till 2030.

När det gäller havsskydd så skapar senareläggandet av mötet en möjlighet att utarbeta skarpare texter för implementeringsåtgärder som hittills varit vagt formulerade. SBI-arbetsgruppen (som ligger under det svenska ordförandeskapet) bör kunna hålla konsultationer för att uppfylla mandatet från det senaste OEWG-2 mötet för att utarbeta skarpa och tydliga regler för planering, inrapportering och uppföljning av arbetet som sker på nationell och internationell nivå.